

Новицький М. С.

УЛЬТРАПРАВИ РУХИ У КРАЇНАХ СКАНДИНАВІЇ

В даній статті розглядаються проблеми сучасного стану праворадикальних рухів та їх основні програмні положення у країнах скандинавського регіону. В роботі було наведено інформацію про сучасний стан політичних партій правого руху у політичній системі Данії, Швеції, Норвегії та Ісландії, ступінь її інтегрованості у політичну структуру а також їх програмні положення та акценти які були виславлені партіями в своїй діяльності. Виявлена цікава особливість більшої радикальності та орієнтованості на імміграційне питання партій в країнах які є членами ЄС, та показало неоднорідність право радикальних рухів.

Ключові слова: Скандинавія, Ультраправі,

З початку економічної кризи в світі пройшли великі зміни у суспільному ладі, економічна рецесія призвела до порушення традиційних порядків в багатьох сферах суспільного життя, в тому числі політичному. Протягом останніх 10 років можливо було бачити радикалізацію суспільних поглядів навіть у тих країнах де традиції демократії мають давню історію. Міграційна криза останніх років прискорила цей процес до такої ступені, що фактично призвела до загрози знищення єдності Європейських країн та відмові від традиційних цінностей Європи. У цьому контексті досить сильно поширюється вплив, ультраправих партій які ще десятиріччя тому вважалися маргінальними для свого регіону, а зараз вони отримують все більшу підтримку на виборах та іноді приєднуються до коаліційних урядів.

Особливо цікаві процеси проходять на території скандинавських країн. Враховуючі близькість країн в соціальному, економічному та культурному плані, можливо вказати, що ультраправі рухи в них пішли у досить різних напрямках. Інша особливість регіону є різниця у

інтегрованості в Європейські та міжнародні структури, що додає додатковий фактор для дослідження цих рухів.

Важливим для вивчення цієї проблеми є ситуація фактичної відсутності серйозних досліджень на цю тему серед вітчизняних дослідників, тому фактично брати інформацію необхідно з праць іноземних авторів, які займалися цією темою, таких як Уильям Даунс [2], Єлін Хауксг'єрд [5], Ларс Білле та Могенс Рюдигер [6], Андерс Вітфельд [12], та ін.

Об'єктом дослідження у статті є політичні партії країн Скандинавського регіону та їх ідеологія. Предметом - є позиції партій у політичній системі країни та її вплив, а також погляди партій у культурному, соціальному, політичному та зовнішньополітичному напрямі. Увага акцентується на найбільш важливому питанні у партійній пропагандою. Інформаційною базою нашого дослідження є програмні документи, статті вітчизняних та іноземних видавництв, та праці іноземних дослідників

Починаючи зі Швеції важливо сказати, що країна є повноправним членом Європейського союзу, але має свою національну валюту – шведську крону. Ультраправі позиції у політичному спектрі займає партія «Шведські демократи» [9, с. 33]. Партія з'явилася на політичній арені у 1988 р., зайнявши вкрай націоналістичний спектр шведської політики. Втім, популярність партій отримала лише у нульові роки через пом'якшення своєї програми та виключення найрадикальніших елементів своєї доктрини [8]. Зараз партія займає 49 місць у Риксдазі та 2 з 20 шведських місць у Європарламенті. Основним фактором росту її популярності за останні роки, як вважають дослідники, було зростання актуальності проблем емігрантів у політичному житті країни [8]. Лідер партії - Йіммі Окессон. Гаслом партії є захист шведських традицій та протистояння загрози ісламізації Швеції. «Зростання мусульманського населення є найбільшою іноземною загрозою для Швеції з часів Другої світової війни» – Слова Йіммі Окессона. Ідеологія партії у цьому питанні базується на концепції «етноплюралізму»,

яка проголошує рівність всіх народів між собою, але вважає необхідним захист культурної ідентичності окремого народу шляхом розмежування: кожному народові – своя територія. Зазвичай ця позиція характерна для нових правих рухів, як форма захисту від звинувачення у расизмі шляхом перенесення проблеми з расової площини до культурної.

В економіці партія виступає за збереження так званої «Шведської моделі», що має на увазі збереження високого оподаткування населення та перерозподілу національного багатства для забезпечення соціальної рівності громадян. Серед особливих вимог партії є відміна податку на пенсії та захист навколишнього середовища, що зближує її до соціальних консерваторів. У культурній сфері вони орієнтуються на протестантську етику та виступають за захист традиційних шведських цінностей, що, наприклад, на їхню думку, передбачає створення публічного реєстру підозрюваних у педофілії та заборона гомосексуальним парам всиновлювати дітей [13]. Цікавою є і їх зовнішньополітична орієнтація, яка на відміну від більшості партій правого спектру спрямована різко проамериканські. Представники партії виступають за збільшення воєнного бюджету задля захисту від можливого нападу Росії.

Схожою є ситуація і в Данському королівстві. Данія є членом Європейського союзу з 1973 р., але не є членом Єврозони. Основна політична партія на правому фланзі є Данська народна партія. На відміну від більшості радикально правих рухів, партія інтегрована в політичне середовище. Партія з'явилася у 1996 р. та з самого початку презентувала себе як респектабельну силу, що дозволило заручитися підтримкою 7,4% голосів на парламентських виборах 1998 року та отримати 12 місць. Протягом 2000-х приймали участь у консервативно-ліберальній коаліції [6].

Сучасний лідер партії – Крістіан Тулесен Даль, який замінив у 2012 р. багаторічного лідера партії Пію Кьєрсгора. На сучасному етапі партія займає 37 місць у

фолькетингу та 4 з 13 місць у Європарламенту від Данії. Партія виступає з євроскептичних та націоналістичних позицій. Основною тезою всіх парламентських кампаній була боротьба з еміграцією та захист датських традиційних цінностей, що є характерним для більшості правих рухів [1].

Економічна політика є переважно соціально-консервативною. Підтримується традиційний високий рівень втручання держави в економіку задля захисту соціальної справедливості. Присутні звичайні для партій такого типу програми захисту пенсіонерів. Мотиви у сфері культурного життя спрямовані на повернення протестантських цінностей у суспільне життя та активна підтримка Данської церкви. Серед основних пропозицій партії є протидія впровадженню нехристиянських цінностей в датське життя, таких як одностатеві шлюби. Виступає за посилення покарань злочинів на сексуальній основі та підвищення штрафів [10]. «Якщо вони бажають перетворити Стокгольм, Гетеборг та Мальмьо в скандинавський Бейрут з клановими війнами, вбивствами по законам помсти та бандами гвалтувальників, хай роблять це. Ми завжди можемо закрити Ересунський міст» [1]. У сфері зовнішньої політики виступають за вихід із складу Європейського союзу та покращення відносин із Росією, засуджує признання незалежності Косово. Разом з тим партія вважає за необхідним залишитися членом НАТО. На нашу думку з усіх праворадикальних партій НДП є однією з найпоміркованіших партій правого флангу.

Порівнюючи праве крило політичного спектру Норвегії з двома вищезазначеними країнами можливо побачити суттєву відмінність. По-перше, Норвегія не є членом ЄС, але входить до НАТО і є членом Шенгенської зони. Вкрай правий фланг у країні займає «Партія Прогресу», заснована у 1973 р., як реакція на політику правлячої Норвезької робітничої партії, відомим Норвезьким журналістом Андресом Ланге. Партія одразу на перших виборах отримала 5% голосів, що вистачило для того, щоб

зайняти 5 місць у парламенті. Зараз партією керує «Норвезька Маргарет Тетчер» Сів Йенсен – міністр фінансів, відома своїми консервативними економічними поглядами. За роки її керівництва партія стала однією з найвпливовіших партій у країні та 2 рази обігнала традиційну праву політичну партію «Хойре». Зараз партія займає 29 місць у Стортингу.

У сфері ідеології партія займає унікальну позицію для свого регіону. На відміну від партій сусідніх країн, головною темою її пропаганди є економічний устрій. Якщо гаслом Шведських демократів та ДНП є боротьба з нелегальною міграцією, то прогресисти акцентують свою увагу на повній перебудові соціальної системи, побудованій Норвезькою робітничою партією. Партія виступає за зменшення податків та скорочення бюджетних видатків, приватизацію системи освіти та медобслуговування, зменшення втручання держави в економічні процеси [4].

В основній для вкрай правих сфері міграції ця партія займає антиіммігрантські позиції та стоїть за введення більш жорсткого законодавства, що відповідає позиції основної маси правих політичних рухів. Також, партія виступає за підтримку традиційних цінностей та виступає проти намірів подальшої лібералізації законодавства в культурному напрямку.

У зовнішній політиці виражає підтримку Північноатлантичному альянсу. В Українському питанні не мають власних поглядів. Якщо говорити про політичну програму, то в ній відсутні чіткі положення, що можуть вказувати на низьку пріоритетність зовнішньополітичних питань в партійній ідеології.

«Партія Прогресу» є відмінною від правих політичних партій консервативного напрямку, які популярні у сусідніх країнах. На нашу думку їх підходи та гасла зближають її з американським рухом чаювання, який також з'явився як реакція на високі податки і втручання держави до економіки, аніж на інші питання.

Хоча географічно Ісландія не має відношення до Скандинавського півострову, але країна має нерозривні культурні, економічні та соціальні зв'язки з

державами півострову, тому ми вирішили розглянути особливості правих рухів і цієї невеликої держави.

Характерною особливістю Ісландського політичного ландшафту є відсутність впливових радикально-правих партій. Єдина партія яка могла б претендувати на цей статус є партія «Ісландський національний фронт», що виступає на націоналістичній основі, але рух не має представництва в Альтингу. До 2016 р. існувала «Право-зелена народна партія», яку представляли як рух зелених лібертаріанців, яка теж не грала значної ролі у суспільному житті.

Причина з якої рухи правого спектру не мають великої популярності не є дослідженою, хоча деякі дослідники пояснюють це невеликою імміграцією та етнічною однорідністю населення острову. Так корінне населення острову становить 99 %. Найбільшими діаспорами є польська (11988 осіб), литовська (1612) та філіппінська (1526), що при населенні 337 610, на нашу думку, не сприяє мігрантофобії серед корінного населення. Проблема біженців, яка сколихнула країни ЄС також пройшли Ісландію стороною через відстань між континентом та островом. Тому не є дивним що ісландці несприятливі до радикалізму та зберегли прихильність традиційним партіям.

Членом скандинавського регіону у культурному плані є Фінляндія. Хоча фіни не є скандинавським народом, роки проведенні у складі Швеції залишили відбиток у культурі та традиціях фінського суспільства. Саме тому було вирішено долучити і цю країну до нашого аналізу.

Фінляндія є членом Європейського Союзу з 1995 року та на відміну від сусідів використовує Євро. Основною політичною партією вкрай радикального спрямування є партія «Істинні Фіни», що була заснована у 1995 р. на базі фінської аграрної партії. До 2008 р. вона відігравала незначну роль у політичному процесі та сприймалась як маргінальна. Але з 2008 р. дослідники зафіксували зростання її популярності. У 2011 р. партія дістала третє місце у парламенті, у 2015 – друге. З 1997 р. незмінним лідером партії є Тимо Сойні –

сучасний міністр закордонних справ та віцепрем'єр. Партія має 37 місць у парламенті з 200 та 2 з 13 місць у Європарламенті.

Партія має право-популістські, консервативні та націоналістичні позиції. Основною тезою їхньої політичної програми є боротьба з міграцією та зменшення витрат на адаптацію мігрантів

Економічна позиція партії є соціал-консервативною. Партія виступає за підвищення пенсій та стипендій, підвищення податків для заможних громадян та в цілому підтримує модель соціальної держави та сильного впливу уряду на економічні процеси. Виступає за підтримку сільського господарства, що може бути наслідком аграрного минулого політичної сили [11].

У сфері культури підтримує традиційні цінності, та посилення впливу фінської культури. Партія наполягає на відміні офіційного статусу шведської мови та знищення виплати мігрантам на збереження своєї культури. Одним з пунктів програми партії був план підтримки митців розвиваючих фінську свідомість. Стоять на традиційних цінностях та підтримку сім'ї як основи фінського суспільства.

У зовнішній політиці займає жорстко антиєвропейські, антиамериканські та проросійські позиції. Пропагандує вихід з ЄС та відмову від інтеграції в НАТО. Виступає проти активної участі Фінляндії в міжнародних справах. Була єдиною партією котра голосувала проти Оттавської угоди, також протидіє угодам проти змін клімату.

Слід зробити акцент на тому що партія є типовою для свого регіону. В неї чітко можна побачити типову праву партію соціально-консервативного спрямування.

Отже, проведене дослідження демонструє певні відмінності між основними вкрай правими політичними рухами, які існують у скандинавських країнах та зробити деякі висновки щодо них. Так, в своїй основі вони мають гарне представництво в парламенті та відіграють значну роль у суспільному житті. Партії Данії, Норвегії та Фінляндії мають

достатньо високий рівень легітимності та інтеграції у політичне життя країни, про що свідчить участь представників партій у формуванні урядів своїх країн. У той час як Шведські демократи поки що вважаються маргінальною силою.

Міграційна проблематика – це те, що єднає усі партії вкрай правого спрямування і, яка є присутньою у всіх програмах партій, що мають міста у парламентах, тим більше в Швеції Данії та Фінляндії, де вона стала основним лейтмотивом їх політичної компанії. В той же час, в Норвегії така риторика хоча і присутня, але не є основною. В Ісландії тема міграції не набула широкою уваги.

У соціально-економічному напрямку є великі розбіжності стосовно прийняття «Шведської» або «Скандинавської» моделі. Так «ДНП», «Істинні Фіни» та «Шведські демократи» переважно виступають на підтримку вже побудованої моделі, тоді як «Партія Прогресу», навпаки, є різко опозиційною існуючій системі та вимагає замінити її вільною ринковою економікою з мінімальним втручанням держави. В Ісландії можливо говорити про ринкові пріоритети партій правого спектру, бо довгий час цей фланг займали лібертаріанці.

У культурній сфері партії правого толку захищають традиційну модель побудови суспільного життя, апелюючи до протестантської етики та культурної спадщини, які активно використовуються в Швеції, Фінляндії та Данії.

овнішньополітична орієнтація правих рухів теж не має великої розбіжності та полягає в зближенні до НАТО і боротьбі проти євроінтеграції. Особливу відмінність у їх програмах демонструє антиросійська ідеологія шведських демократів, проросійська ідеологія «ДНП» та «Істинних фінів» та в цілому нейтральна до Росії позиція «Партії Прогресу».

У цілому, ми можемо зробити висновок, що партії вкрай правого руху можна віднести до двох типів – ліберальних та соціал-консервативних, де основні розбіжності простежуються в економічній та соціальній сферах.

Цікавим результатом дослідження стало і виявлення того, що партії держав-членів ЄС є більш схильні до соціал-консервативної та антиіммігрантської риторики, але це не виключає факту того, що ксенофобські настрої зростають в більшості країн світу і тому потрібно проводити більші дослідження з метою пояснення цього феномену та знайдення виходу з сьогоденної кризової ситуації.

Список використаної літератури.

1. BBC Monitoring: Denmark's immigration issue; [Електронний ресурс] // Інформаційне агентство «BBC News» 1997 – Режим доступу: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4276963.stm>
2. Downs, William M. Political Extremism in Democracies: Combating Intolerance, Palgrave Macmillan – 2012
3. Frick C. Efter flyktningkrisen: SD största parti med högsta noteringen någonsin; [Електронний ресурс] // Періодичне видання «NYHETERIDAG», 2013 – Режим доступу: <http://nyheteridag.se/efter-flyktningkrisen-sd-storsta-parti-med-hogsta-noteringen-nagonsin/>
4. JAN-ARVE OVERLAND, INGA BERNTSEN RUDI, RAGNHILD TØNNESSEN: Hva står de politiske partiene for?; [Електронний ресурс] // Відкритий освітній ресурс «Norwegian Digital Learning Arena», 2007 – Режим доступу: <http://ndla.no/nb/node/11473?fag=36>
5. Haugsgjerd A. E. Political Parties and Interest Groups in Norway/ Allern, Elin Haugsgjerd - ECPR Press, 2010 – 332 p.
6. Lars Bille, Mogens Rüdiger: Dansk Folkeparti i Den Store Danske, Gyldendal; [Електронний ресурс]- Hentet 31 januar 2017; – Режим доступу: <http://denstoredanske.dk/index.php?sideId=61445>
7. Oja S. The Sweden Democrats Came In from the Cold: How the Debate about Allowing the SD into Media Arenas Shifted between 2002 and 2010. Right-Wing Populism in Europe: Politics and Discourse / Oja, Simon; Mral, Brigitte – London/New York: Bloomsbury, 2014 - pp. 277–292.
8. Partiets historik i kronologisk ordning. Sweden Democrats (На шведском). Archived from the original on 29 November 2010. Retrieved 25 January 2011.
9. Political Extremism in Democracies: Combating Intolerance, Palgrave Macmillan, – p. 33, 149
10. Villesen K. DF er de nye conservative [Електронний ресурс] / /Періодичне видання «Dagbladet Information»1945-. - Режим доступу <https://www.information.dk/indland/2008/09/df-nye-konservative>
11. YLE Uutiset: Perussuomalaisten vaaliohjelma: Suurituloisille lisää veroja; [Електронний ресурс] Інформаційне агентство «Yle Uutiset» 1958 - Режим доступу <http://yle.fi/uutiset/3-5087551>
12. Widfeldt Anders Extreme Right in Scandinavia. Routledge - 2014
13. Степанов П. «Шведские демократы»: главная националистическая партия Швеции; [Електронний ресурс] //«Спутник и Погром» – 2012 - Режим доступу : <https://sputnikipogrom.com/politics/55098/sweden-democrats/>

Summery

Novytsky M.S. Student 1 rate department of Political Science

The extreme Right Movements in the Scandinavian countries -

This article addresses the problem of the current state of right-wing movements and their main program provisions in the Scandinavian countries in the region. The paper was presented about the current state of political parties right movement in the political system of Denmark, Sweden, Norway and Iceland, the degree of integration into the political structure and their program positions and accents that were exposed to the parties in their activities. Revealed an interesting feature and more radical orientation on immigration issues parties in countries which are members of the EU, and showed heterogeneity radical right movements.

Key words: Scandinavia, the far-right,

Рекомендовано до друку

доцентом, к. політ. н. Ю.В. Узун.

Стаття надійшла в редакцію 3.02.2017 р.